

**THE THEME OF DESPERATE LOVE IN
GOETHE'S THE SORROWS OF YOUNG
WERTHER AND MEHMET RAUF'S EYLUL**

Goethe'nin Genç Werther'in Acıları ve Mehmet Rauf'un Eylul

Romanlarında Umutsuz Aşk İzleği

Arzu ÖZYÖN¹

Abstract

In this study, Goethe's The Sorrows of Young Werther and Mehmet Rauf's Eylul, which were written in different centuries, will be compared in relation to the theme of desperate love. The aim of the study is to reveal that the theme of desperate love was handled in different periods and cultures almost with no difference due to literary and cultural interaction. The use of the theme of desperate love in Eylul shows that the same theme can be handled with the same emotional intensity and liveliness although about 150 years passed after Young Werther had been written. Therefore, in the study, the theme of desperate love will be dealt with in relation to the relationships of the individuals with each other in a love triangle. Also, their influences in the birth of a desperate love and their ideas about each other and finally the ends of the desperate love stories in both novels will be discussed. For this purpose, firstly the great influence of the translation works -translated from French to Turkish- on the Turkish writers of the Servet-i Fünun period in which Eylul was written, will be mentioned. After That, the two works will be handled in relation to the terms of "affecting" and "affected" which are the determining terms in the interaction process. Eventually, in this context the place and the importance of the two works -Goethe's The Sorrows of Young Werther as the affecting work and Eylul as the affected work- for this study will be expressed.

Key Words: Desperate love, literary and cultural interaction, The Sorrows of Young Werther, Eylul.

Özet

Bu çalışmada farklı yüzyıllarda yazılmış olan Johann Wolfgang von Goethe'nin Genç Werther'in Acıları ve Mehmet Rauf'un Eylul adlı romanları umutsuz aşk izleği açısından karşılaştırılacaktır. Çalışmanın amacı, Genç Werther'in Acıları ve Eylul adlı romanlardan hareketle, farklı zamanlarda ve kültürlerde umutsuz aşk izleğinin bazı küçük farklılıklar göstermesine rağmen edebi ve kültürel etkileşimin bir sonucu olarak çok fazla değişime uğramadan işlendiğini ortaya koymaktır. Eylul adlı romanda umutsuz aşk izleğinin kullanılması, Genç Werther'in Acıları adlı romanın üzerinden yaklaşık 150 yıl geçmiş olmasına rağmen aynı izleğin neredeyse aynı duygu yoğunluğu ve canlılık ile işlenebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, çalışmada umutsuz aşk izleği bireylerin birbirleri ile olan ilişkileri doğrultusunda ele alınacak; umutsuz bir aşkın doğmasına bireylerin etkileri ve her iki romanda da yer alan aşk üçgeni içinde bireylerin birbirlerine bakışları ve tutumları; son olarak da her iki romandaki umutsuz aşk hikâyesinin sonu tartışılacaktır. Bu amaçla, ilk olarak Eylul romanının yazıldığı Servet-i Fünun döneminde Türk yazarların özellikle Fransızcadan Türkçeye çevrilmiş eserlerden büyük ölçüde etkilendiklerine değinilecektir. Daha sonra iki eser, aralarındaki etkileşim sürecinde belirleyici kavramlar olan "etkileyen" ve "etkilenen" kavramları çerçevesinde ele alınacaktır. Son olarak, bu bağlamda Eylul'den daha önce yazılmış olduğu için Genç Werther'in Acıları adlı romanın etkileyen eser, Eylul'ün ise etkilenen eser olarak çalışmadaki yeri ve önemi ifade edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Umutsuz aşk, edebi ve kültürel etkileşim, Genç Werther'in Acıları, Eylul.

¹ Okt., Dumlupınar Üniversitesi, e-posta: arzu.ozyon@dpu.edu.tr

1. Giriş

Türk edebiyatında roman türünün ortaya çıkıp önem kazanması Batı edebiyatından, özellikle Tanzimat döneminde Fransız edebiyatından yapılan çeviriler ile başlamış, daha sonra yerli telif romanlarla devam etmiştir. Fakat yazılan bu yerli telif romanlarda da batıda yazılan romanların etkileri görülmeye devam etmiştir. Servet-i Fünun Edebiyat topluluğu ve bu topluluğun en bilinen isimlerinden Mehmet Rauf da Batı kültürü ve edebiyatının etkisi altında birçok eser vermiştir. Rahim Tarım da Hasan Ali Yücel'den alıntılarla Eylül'ün "tekniği bakımından da Avrupalı" olduğunu altını çizerek ve böylelikle Mehmet Rauf'un Batı edebiyatı etkisi altında eserler verdiği fikrini destekler (Tarım, 2000: 55).

Metne dayalı yöntemle incelenecek olan Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* ve Mehmet Rauf'un *Eylül* romanları Berna Moran'ın da ifade ettiği "dramatik roman" grubuna dâhil edilebilir (Moran, 2000: 244). Her iki roman da bireyler arası ilişkilere ve bireylerin ruh hallerinin yansıtılmasına geniş olarak yer vermektedir.

Çalışmaya konu olan aşk izleği yüzyıllardır, umutsuz aşk, karşılıksız aşk, yasak aşk gibi biçimlere bürünmüş olarak farklı dönemlerde ve kültürlerde, birçok yazar tarafından ele alınarak işlenmiştir. Mehmet Törenek: "Gönülden kaynağını alan ve karşı cinsler arasında bir gönül bağı, bir cazibe, bir hâkim duygu olarak varlığını sürdüren aşk, ferde bağı oluşu yönüyle ezeli bir duygudur. Bu yönüyle insanlığın ortak duygusu olduğu gibi, ortak teması da olmuştur" (Törenek, 1999: 181) sözleriyle aşk temasının evrenselliğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* ve Mehmet Rauf'un *Eylül* romanları arasındaki edebî ve kültürel etkileşime bağlı olarak, umutsuz aşk izleğinin, bazı küçük farklılıklar göstermekle birlikte, neredeyse hiçbir değişime uğramadan işlendiğini ortaya koymaktır. *Eylül* adlı romanda umutsuz aşk izleği kullanılması, Goethe'nin romanının üzerinden bir asırdan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen aynı izleğin neredeyse aynı duygu yoğunluğu ve tazelik ile işlenebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, çalışmada umutsuz aşk izleği; bireylerin birbirleri ile olan ilişkileri doğrultusunda ele alınacak; bireylerin umutsuz bir aşkın doğmasına nasıl etki ettikleri ve her iki romanda da yer alan aşk üçgeni içinde birbirlerine karşı hissettikleri ve tutumları ve son olarak da her iki romandaki umutsuz aşk hikâyesinin sonu tartışılacaktır. Asıl çalışma konusuna geçmeden önce yazarların hayatı ve eserlerinden bahsetmek faydalı olacaktır.

2. Johann Wolfgang von Goethe ve *Genç Werther'in Acıları*

Alman ve dünya edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan ve 1749 Frankfurt doğumlu Goethe'nin, hukuk eğitimi almış olmasına rağmen edebiyatçı yönü daha ağır basar. *Fırtına ve Coşku (Sturm und Drang)* döneminin en önemli temsilcilerinden olan yazar, sadece roman değil; şiir, drama, hikâye, otobiyografi, sanat ve edebiyat teorisi gibi türlerde birçok esere imza atmıştır. Başlıca eserleri; *Genç Werther'in Acıları* (1774), *Gönül Yakınlıkları* (1807), *Faust* (1832), *Doğu-Batı Divanı* (1819), *Hayatımdan Edebiyat ve Hakikat* (1811-1833)'tir.

Goethe'nin çalışmaya konu olan *Genç Werther'in Acıları*, Alman edebiyatında ilk mektup roman olma özelliğine sahiptir. Mehmet Tekin mektup romanın işlevine değinirken Holman'dan alıntılarla:

Mektuplu roman bir veya daha fazla karakter tarafından yazılmış mektuplarla biçimlenmiş bir romandır. Bu tarz yazara romanın aksiyonuna bizzat müdahale etmeksizin karakterlerin duygu ve tepkilerini sunma fırsatı vermektedir. Dahası mektuplar, olayın (aksiyonun) can alıcı yerinde yazıldıklarından olaya canlılık katmaktadır (Holman, 1972: 199 akt. Tekin, 2012: 246).

der. Gerçekten de Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* adlı romanındaki mektuplarda, Werther'in duyguları ve olaylar karşısında verdiği tepkiler olanca açıklığı ile görülmektedir. Mektup türü anlatma ağırlıklı bir tür olduğundan bireyin iç dünyasını aydınlatmakta; "duyguları, düşünceleri, itiraf ve temennileri [...] dışa yansıtmaktadır" (Tekin, 2012: 247). Goethe'nin *Genç Werther'i* de baştan sona mektuplardan oluşmuş, Werther'in her türlü duygusunu samimiyetle yansıtan bir romandır. Fatih Tepebaşılı: "Werther'in mektuplarının tek taraflı mektuplar olduğunu, başından ve kalbinden geçenleri ve duygularını yansıttığını, Werther'in bu mektuplar aracılığı ile sırlarını okuyucular ile içtenlikle" paylaştığını ifade eder (Tepebaşılı, 1998: 76-81).

Goethe, romanın otobiyografik özelliklere sahip olduğunu kendi cümleleri ile açıkça ifade eder: "Bunlar daha çok, beni huzursuz eden, üzen ve Werther'i yazacak bir halet-i ruhiyeye sokan kişisel ilişkilerin ürünüydü. Yaşadım, sevdim ve çok acı çektim!-Durum bu" (Eckermann, 1936: 48; 2004: 31). Goethe'nin kendi yaşamından izler taşıyan (Kaufmann, 2011: 19), (Goethe, 1811: 33; 2009: 577-619; Aytaç, 2010: 21) *Genç Werther'in Acıları* adlı romanındaki olaylar, Werther adındaki genç bir adamın, ölen sevgilisinin acısını unutmak için gittiği Walheim adındaki küçük bir kasabada geçer. Lotte adındaki nişanlı bir kıza âşık olmasıyla Werther'in dünyası değişir; bir yandan ayakları yere basmayan Werther, diğer yandan yaşadığı umutsuz aşkın acısıyla ve kıskançlıkla kıvrılır. Çaresizliğine bir son vermek için gece gündüz bir çözüm arayan genç adam, sonunda ölmeye karar verir.

3. Mehmet Rauf ve Eylül

1875 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Mehmet Rauf, Servet-i Fünun Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından. Asıl mesleği deniz subaylığı olmasına rağmen, çocukluğunda izlediği tiyatro oyunları ve okuduğu Fransızca çeviri romanların etkisi ile edebiyata yönelen Mehmet Rauf'a edebiyat konusunda rehberlik eden en önemli isim Halit Ziya olur. Onun sayesinde Servet-i Fünun dergisi etrafında oluşan Servet-i Fünun edebiyat topluluğuna katılır ve *Ferdâ-yı Garâm* adlı romanı dergide tefrika edilir. Tefrik Fikret'in kendisinden bir roman yazmasını istemesi üzerine *Eylül* romanını yazmaya başlar.

Eylül romanı, edebiyatımızda ilk psikolojik roman olarak kabul edilen ve yoğun ruh tahlilleri ve doğa betimlemelerine yer veren, Mehmet Rauf'un en başarılı romanıdır. Fethi Naci, Cevdet Kudret'ten alıntılarla, *Eylül* romanındaki "Necib'in duyguları ve hayatı ile Mehmet Rauf'un duyguları ve hayatı arasında büyük benzerlikler" olduğunu ifade ederken (Naci, 2002: 54), Mehmet Rauf kendisi ile yapılan bir mülakatta, *Eylül*'ü yazarken Halit Ziya'nın başına gelen bir olaydan esinlendiğini vurgular (Rauf, 2008: 81). Olayların çoğunlukla İstanbul'da geçtiği roman, Mehmet Rauf'un eserlerinde en sık kullandığı "aşk" teması üzerine kuruludur (Soysal, 2008: 16). Beş yıllık evli bir çift olan Süreyya ve Suad, yaz için Boğaz'daki bir yalya taşınırken Süreyya'nın halasının oğlu Necib onlara yardımcı olur. Necib'in, yalya yaptığı sık ziyaretlerde Suad'a duyduğu saygının aslında aşk olduğunu fark etmesi ve bir süre sonra bu aşkın Suad'da da karşılık bulmasıyla iki âşık dönülmez bir yolda ilerlemeye başlarlar, ta ki konakta çıkan bir yangında birlikte ölene kadar.

4. Etkileşim, Etki ve Analoji

Çalışmanın asıl konusu olan Goethe'nin *Genç Werther'in Acları* ve Mehmet Rauf'un *Eylül* romanlarındaki umutsuz aşk izleğinin karşılaştırılmasına geçmeden önce, iki roman arasında tematik açıdan var olan benzerlik ve farklılıkların temelini oluşturan etki, etkileşim ve analogi gibi Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi içinde yer alan bazı kavramların ele alınıp tanımlanması gerekmektedir.

Kadriye Öztürk "Edebiyatlar Arası Etkileşim" adlı yazısında etkileşimin Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi içindeki yerini ve işlevini aşağıdaki cümlelerle tanımlar:

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi iki veya daha fazla ulusal edebiyatı gerek konu, gerek üslup, motif ve dilsel özellikler ya da metin yapısı bakımından karşılaştırma çalışmalarını kapsamaktadır. Bu karşılaştırmalar ortak kültür, dil ailesi ve coğrafi bölgelerin ulusal edebiyatları arasında yapılabileceği gibi, farklı dil ailelerine giren, farklı coğrafi bölgelerde yer alan ve farklı kültürlere sahip ulusal edebiyatlar arasında da yapılabilir. Burada amaç hiçbir zaman bir ulusun üstünlüğünü kanıtlamak değildir; amaç, iki ulus edebiyatı arasındaki farklılıkları, benzerlikleri ve bunların nedenlerini ortaya çıkarmaktır (Öztürk, 1998: 7-8).

Ona göre Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'nin amacı bir ulusun, kültürün ya da edebiyatın diğerine üstünlüğünü göstermek değil, farklı iki ya da daha fazla kültür arasındaki etkileşimi ve sebeplerini ortaya koymaktır. Gürsel Aytaç ise "İlişki araştırmasıyla birlikte yürütülen benzerlikler tespiti aynı zamanda etkileme ve alımlama çözümlemesi demektir" (Aytaç, 2009: 125) der. Ayrıca Aytaç, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'nin "ulusal üstü (supranational) düşünsel- kültürel yapılanmalarla" ilgili olduğuna dikkati çeker (Aytaç, 2009: 126).

Öztürk, "etkinin bir tür alımlama olmanın yanında, bir yapıt hakkında yargıda bulunma ve eleştirme"yi de kapsadığını ifade ederken (Konstantinovic, 1988: 83 akt. Öztürk, 1998: 9) edebiyatlar arası etkileşimin ortaya çıktığı alanları üç gruba ayırır:

1. Bir ulusal edebiyattaki içerik, konu, motif, edebî sanatlar ve anlatım tekniklerinin diğer bir ulusal edebiyata etki etmesi,
2. Bir ulusal edebiyattaki edebî terimlerin, oluşumların, edebî türlerin diğer bir ulusal edebiyata etki etmesi,
3. Bir ulusal edebiyattaki edebî akımların diğer bir ulusal edebiyata etki etmesi (Öztürk, 1998: 10).

Örneğin, daha önceki bölümde belirtildiği üzere, Goethe'nin Rousseau'nun kullanmış olduğu mektup roman türünü *Genç Werther'in Acları*'nda uygulaması ikinci grup etkileşime girerken, çalışmamızın konusu olan umutsuz aşk temasının Alman Edebiyatı'na ait *Genç Werther'in Acları* ve Türk Edebiyatı'ndaki *Eylül* romanlarında karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi birinci gruptaki etkileşime dâhil edilebilir.

Hem Kamil Aydın, hem de Mesut Tekşan, karşılıklı etki ya da etkileşimde "verici (etki bırakan)" ve "alıcı (etkilenen)" yazarların belirlenmesinin karşılaştırmalı edebiyatın ilk basamağı olduğunu ifade eder (Aydın, 2008: 69; Tekşan, 2011: 219). Dünya edebiyatında olduğu kadar Türk edebiyatında da önemli bir yere sahip olan etkileşim, daha önce de

ifade edildiği gibi, özellikle Tanzimat Dönemi'nde Fransız Edebiyatı'ndan yapılan çeviriler yolu ile Türk Edebiyatı'nda görülmüştür. Kamil Aydın, Fransız Edebiyatı etkisi dışında diğer ulusların, kültür ve edebiyatlarının etkisine de vurgu yapar:

Genelde analogi ve etkilerin araştırılması, iki veya daha fazla ulusal edebiyat, yapıt veya yazarlar arasındaki benzerlik ve etkileşimler veya edebi doktrin ve tekniğin geçmişinde katkıları bulunan belirgin kişilerin işlevleri üzerine odaklanan bir tür edebi araştırmadır. Bu tip çalışma, genellikle Plato, Aristo, Thomas Aquinos, Hegel, Marx, Freud ve Goethe gibi Batı'lı yazar ve düşünürlerin etkisinden kaynaklanır (Aydın, 2008: 69-70).

Kısacası, Türk Edebiyatı sadece Fransız Edebiyatı'ndan değil, Yunan ve Alman Edebiyatı gibi birçok edebiyattan da etkilenmiştir.

Kamil Aydın, "etki çalışmasının daha kişisel bir boyuta sahip olduğunu, analogi çalışmasının ise daha geniş açılımlı" olduğunu belirtir (Aydın, 2008: 73). Bunun yanında etki, etkileşim ve analogi gibi kavramlar göz önüne alındığında, karşılaştırmalı edebiyat yalnızca edebiyat alanının içsel ilişkileri ve edebiyatlar arası ilişkilerle değil; edebiyat ile diğer disiplinler arasındaki benzerlik, farklılık ve bağlantılarla da ilgilenmektedir. Bu bağlamda, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi hem ulusal üstü hem de disiplinler arası bir niteliğe sahiptir. Etkileşim, etki ve analogi kavramları tanımlandıktan sonra, bu kavramlar esas alınarak *Genç Werther'in Acıları* ve *Eylül* romanları umutsuz aşk teması bağlamında karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir.

5. Genç Werther'in Acıları ve Eylül'de Umutsuz Aşk İzleğinin Karşılaştırılması

İlk bakışta, her iki romanda da bir aşk üçgeninin varlığı dikkati çekmektedir. Werther, Albert ile nişanlı olan Lotte'ye âşık olurken, Necib de akrabası Süreyya ile evli olan Suad'a âşık olur. Aradaki en belirgin fark, Werther'in ilk görüşte âşık olması, Necib'in ise beş yıldır tanıdığı Suad'a karşı duyduğu saygının zaman içinde aşka dönüşmesidir. İlk olarak bireylerin birbirlerine yaklaşmalarına sebep olan ve aşklarına ortam hazırlayan etkenlere şahit oluruz. Lotte-Albert ve Suad-Süreyya çiftleri arasındaki "ruh ve zevk" (Coşkun, 1976: 74) uyumsuzluğu Lotte'nin Werther'le, Suad'ın da Necib'le yakınlaşmalarına ve aralarında bir aşkın doğmasına sebep olur. Werther, Albert'in Lotte'ye olan aşkını sorgularken, Lotte'nin kendisi ile daha mutlu olabileceğine inanmaktadır. Albert'le ilgili şüphelerini şöyle ifade eder:

'Ve- bunu söyleyebilir miyim? Niçin olmasın, Wilhelm? Benimle daha mutlu olurdu işte! Albert ah, Lotte'ninki gibi bir yüreğin dileklerini yerine getirecek insan değildir. Belirli bir duyarlılık eksikliği, [...] kastettiğim şey, bir kitabın belli bir yerinde, ah, Lotte'nin ve benim yüreğim aynı anda çarparken ya da [...] Lotte ve ben aynı duyumsamaları dile getirirken, Albert bütün bunları yüreğinde paylaşamıyor işte. [...] Herhangi berbat bir iş, ona değerli ve güzelim eşinden daha çekici geliyor. Mutluluğun değerini biliyor mu acaba? Ona yakışır ölçüde değer veriyor mu?'(Goethe, 1995: 82-102).

Albert'in işine fazla önem vermesi, işi yüzünden sürekli kent dışına gitmesi ve Lotte'yi ihmal etmesinin üzerine, Werther ve Lotte arasındaki müzik ve şiir gibi iki kuvvetli ortak zevk de eklenince, birbirlerine yaklaşmaları kaçınılmaz bir hale gelir. *Genç Werther'in Acıları*'nda müzikten çok şiirin birleştirici gücü vurgulanmaktadır. Lotte'nin piyano çalıp şarkı söylemesinden birkaç cümle ile kısaca bahsedilirken, Werther'in Homeros okuduğu

ve yaptığı Ossian çevirilerini Lotte'yle paylaştığı bölümlere, -Gürsel Aytaç'ın da belirttiği gibi "romandaki otobiyografik özellikler"den biridir (Aytaç, 2010: 20)- şiirlerin okunması ile yaşanan duygusal anlara sayfalarca yer verilir:

Piyanoda bir meleğin dokunuşuyla çaldığı, hem yalın hem öylesine incelikli bir ezgisi var! [...] [Lotte] piyanonun başına kaçtı ve çaldığı ezgiye tatlı, sesiz ve yumuşak nefesiyle uyum içinde eşlik etti. [...] gökyüzüne baktı, sonra da bana, gözünde yaşlar belirdi, elini elimin üstüne koydu ve 'Klopstock!' dedi. Aklına gelen o görkemli şiiri hemen anımsadım ve bu şifreyle bende uyandırdığı duyguların sellerine kapılıp gittim. [...] 'Okuyacak bir şey yok mu yanınızda' dedi Lotte. – Yoktu- 'Oradaki çekmece de sizin Ossian çevirileriniz duruyor; onları henüz okumadım; çünkü onları sizin ağızınızdan dinlemeyi ümit ediyordum; [...] Werther gülümsedi ve şiirleri getirdi; kâğıtları eline aldığı anda benliğini bir ürperti sardı ve o satırları görünce gözleri doldu. [...] okumaya başladı [...] Lotte'nin gözlerinden boşanan, yüreğini soluklandıran gözyaşları, Werther'in okumasını kesti. [...] Lotte'nin elini tuttu ve acı acı ağladı (Goethe, 1995: 29-124).

Bu kesitte de görüldüğü üzere özellikle şiir iki genç için adeta karşılıklı duygularını, aşklarını dile getiren bir araç, ikisi arasında hiç kimsenin bilmediği bir bağ olur. Tek bir "Klopstock!" kelimesi bile bir şifre gibi ikisinde de aynı anda aynı duyguları uyandırır. Özellikle Werther'e olan aşkı itiraf edemeyen Lotte, ancak Werther'in bu şiir okuduğu anlarda belli eder ona karşı hissettiklerini. Karamsar Ossian şiirlerine ağlayan iki genç aslında kendi umutsuz aşklarına, asla kavuşamayacaklarını bildikleri için çaresizliklerine ağlamaktadırlar.

Necib de Werther gibi, Süreyya'nın Suad'a karşı kayıtsız kalışına, ondan ayrılır ayrılmaz hasret çekmesi gerekirken tam tersine bu kadar rahat oluşuna şaşırmakta ve birbirine bu kadar bağlı görünen bu çiftin evlilikleri ve duyguları ile ilgili şüpheye düşmektedir. Yalıda taşındıktan sonra, Süreyya Suad'ı daha fazla ihmal etmeye başlar. Suad'ın denizde her defasında rahatsızlanması üzerine, sık sık sandalla tek başına denize açılan Süreyya'nın, Suad'ı Necib ile yalnız bırakması ikisinin gün geçtikçe yakınlaşmasına sebep olur:

Vagonda iki kişi yalnızdılar; Necib nasıl olup da Süreyya'nın şimdi bu noksanı, hatta kendisini mahzun eden bu kadın noksanını hissetmediğine şaşıtı. Bu kadar bağlılık üzerine bu ayrılık muayyen bir müddet için olsun kalbi elbette mahzun etmesi lazım gelirdi. [...] Süreyya'nın yelken hevesi kendisine her şeyi ihmal ettirecek sınıra gelmişti. [...] Necib bir saat daha beklenirse onun [Suad'ın] da işi biteceğini görerek Süreyya'nın bunu yapmayışına şaşıyordu. [...] Aralarında Süreyya'nın iştirak etmediği yalnız bir musiki vardı. Bir gece [...] musiki bitmiş dönmüşlerdi; Süreyya'yı koltukta uyukluyor buldular, Necib şaşıyordu. Suad sadece 'musikiyi sevmez ki ...' dedi ve Suad'ın sesinde öyle bir esef hissetti ki, bundan derin derin mesut oldu. Demek ikisi de sadece bir şeyi seviyorlardı (Rauf, 2000: 42-126).

Zamanla musiki gibi ortak bir zevkleri olduğunu fark eden Suad ve Necib, sık sık piyano çalıp şarkı söyleyerek birlikte vakit geçirmekte ve Necib, Suad'ın Süreyya'dan kaynaklanan üzüntülerini fark etmekle birlikte içten içe bu durumdan mutlu olmaktadır. Çünkü Süreyya'nın ilgisizliği Suad'ı kendisine yaklaştırır ister istemez. Werther ve Lotte gibi Necib ve Suad da bu piyano çalıp şarkılar söyledikleri anlarda dünyayı unuturlar, sanki her şey durmuş, sadece ikisi bu mutlu anı paylaşmaktadırlar:

Ve gözlerin, dudakların söylemekten, anlatmaktan o kadar titredikleri kalpten taşıyıp gelen şeyleri anlatmak için musiki kendilerine yardım ediyor, sanki ruhları için bir buluşma vasıtası oluyordu; o zaman eski zamanların sevda söylentileri, Faust, Werther, Sappho, Romeo ve Juliet, Othello, Aida gibi sonsuz aşk sergüzeştları anlatılırdı; bunların ruh halleri hulasa edilmek için kendi kalblerinin yardımlarıyla, söylenilemeyen ruh ihtiyaçlarını onlara mal ederek verilen tafsilatla saatler geçirilirdi (Rauf, 2000: 169).

Eski aşkların anlatıldığı parçaları her çalışmalarında ikisi arasındaki aşk daha da canlanmakta, sözle ifade edemedikleri her şeyi şarkılarla birbirlerine mırıldanmaktadırlar. İki eser göz önüne alındığında *Eylül*'de Suad eşinin, *Genç Werther'in Acıları*'nda Lotte nişanlısının kendisine ilgisizliği karşısında bu iki erkekten uzaklaşıp, ortak zevk ve ruhlara sahip oldukları Necib ve Werther'e yönelirler, aralarında önceleri bir yakınlaşma doğar, zaman geçtikçe bu yakınlaşma umutsuz bir aşka dönüşür. Albert ve Süreyya bağlı oldukları kadınları ihmal etmekle birlikte, ikisinin sebepleri farklıdır: Albert sürekli işi ile meşgul olduğu için Lotte'ye vakit ayırmazken, Süreyya işini çok fazla umursamaz, onun Suad'la yeterine ilgilenmemesinin sebebi, denize ve özellikle sandalla gezmeğe olan aşırı ilgisi, yani kişisel zevkleridir. Fakat sonuç değişmez, iki kadın da kendileriyle benzer zevklere sahip olan bu iki erkeğe gün geçtikçe daha çok bağlanırlar.

Hem Werther, hem de Necip sadece kutsal bir aşkla Lotte ve Suad'a bağlı olduklarını, onların ruhunu sevdiklerini ifade ederler ve sevdikleri kadınlarla aralarında fiziksel anlamda hiçbir şey yaşanmaz. Werther bu durumu aşağıdaki şekilde dile getirir:

Lotte benim için kutsal. Onun varlığında bütün arzularım susuyor. [...] Bu nedir, sevgili arkadaşım! Kendimden korkuyorum! Onun için beslediğim sevgi, kutsal, arı ve kardeşçe bir sevgi değil mi? Ceza gerektiren bir arzulama duydum mu hiç ruhumda? Yemin etmek istemiyorum... [...] Bunu söylemek beni ürpertiyor: bu gece, onu kollarımda sarıp sıkıca bağrıma bastım [...] Şimdi bu ateşli sevincimi yeniden canlandırdığımda bahtiyar olmam suç mu? (Goethe, 1995: 41-108).

Görüldüğü üzere önceleri Lotte'ye olan aşkının kutsal olduğunu vurgulayan Werther, zaman geçtikçe kendisinden şüphe etmeye, Lotte'ye karşı saf bir aşk besleyip beslemediğini sorgulamaya başlar. Bir süre sonra da Werther'in aslında Lotte'yi sadece ruhu için değil, bir kadın olarak her şeyiyle sevdiği, aşkının aslında nasıl tutkulu bir aşk olduğu anlaşılır:

Dayanamadım; eğilip sevinç dolu gözyaşlarıyla elini öptüm. Ve yine gözlerine baktım. [...] Lotte diğer eliyle yüzünü kapadı ve mendilini gözlerine bastırdı. Her ikisi de müthiş bir biçimde duygulanmıştı. [...] ve birlikte döktükleri gözyaşları ikisini birleştiriyordu. Werther'in gözleri ve dudakları Lotte'nin kolunda kor gibi yanıyordu; Lotte ürperdi uzaklaşmak istiyordu, ama keder ve acıma duyguları kurşun gibi çökmüştü üstüne. [...] Werther'in ellerini sıkıp göğsüne bastırdı, acıyarak başını eğdi ve ikisinin de yanan yanakları birbirine değdi. [...] Werther ona sarıldı, onu bağrına bastı ve titreyen, mırıldanan dudaklarını ateşli öpücüklerle boğdu (Goethe, 1995: 29-125).

Necib de Werther gibi kutsal bir aşk beslediğini düşünür Suad'a karşı, fakat o, bu durumu, çok sık tekrarladığı "ruhunu seviyorum" ifadesi ile vurgular. Bu cümleyi çok sık kullandığı düşünülürse, bunu Werther gibi kendisine bile itiraf etmeye korktuğu hayallerini bastırmak, her anlamda Suad'ı sevdiği, beğendiği fikrini kabul etmemek için

yaptığı düşünülebilir. Zira bir süre sonra karşı konulamaz his ve tutkularını kendisi de fark eder:

Düşündükçe Suad'ı değil, onun ruhunu, sade ruhunu sevdiğini görüyordu. Bu büsbütün başka bir aşk idi. Onu ele geçmeyecek, sahip olunamayacak, bunun için de başka hiçbir kadında bulunamayacak şeyler için, güzel kokusu, bakışı, gülüşü için seviyordu [...] fakat bu tutkunluğun, dilediğince hükmetme, bencillikleri, hevesleri hâsıl olmaya başlıyordu (Rauf, 2000: 125).

Necib'in asıl isteği Sua'a her anlamda sahip olmaktır aslında. Alıntıda kullanılan "tutkunluk", "dilediğince hükmetme", "bencillik", "hevesler" ve "hasıl olmak" gibi kelimeler dikkate alındığında bu açıkça görülmektedir. Necib'in aşkının da Werther'in aşkı gibi aslında sadece Suad'ın ruhunu sevmekle sınırlı olmadığı; Necib'in onun her özelliğine, her davranışına ve hatta kokusuna bile meftun olduğu açıkça görülür.

Necib bunu görünce o kadar mesut oldu ki, eldiveni de, bunu tutan eli de kaparak ağzına götürdü. Ve ilk defa olarak dudakları ona temas etti. [...] Fakat ayrılmak lazım geliyordu. O zaman Necib yana yana ondan sonra bir lütf daha istirham etti, bunu korkarak, titreyerek, ninesinden rica eden bir masum haliyle söylüyordu. Onu gözlerinden bir kere, son defa öpmek istiyordu; 'Mademki ayrılıyoruz...' diyordu; onları o kadar sevmiş, asıl onları sevmiş, hayatında onlar kendine o kadar saadet vermiş ve o kadar saadet vaat etmişti ki şimdi böyle ayrılmak pek güç geliyordu ve Suad'ın hafif bir tereddütle, bir utangaçlıkla kapanır gibi titreyen gözlerinden öptüğü zaman bunlardan, onun vücudundan ayrılmak, bu elleri bırakıp çıkmak [...] mahveden bir yara gibi yanmaya başladı (Rauf, 2000: 321).

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi, tamamen fiziksel boyutta olmasa da, Necib'in Suad'a olan aşkı da, Werther'de olduğu gibi tamamen saf, ruh güzelliğine dayalı bir aşk değildir. Dolayısıyla her iki kadın da kendilerine âşık olan erkekler tarafından ruhları ve bedenleriyle bir bütün olarak görülmekte ve sevilmektedirler.

Bu iki adam sevdikleri kadınlara bu kadar büyük aşklar beslemelerine rağmen, sık sık derin umutsuzluklara düşmekte, sevdiklerinden, bir bakış, bir hoş tebessüm görememenin acısı ile kıvrınmaktadırlar. İki eserden de özellikle alt alta verilen alıntılar, her iki gencin durumlarının çaresizliğini, umutsuz aşkları yüzünden çektikleri acıların ve içinde buldukları ruh hallerinin ne kadar benzer olduğunu gözler önüne sermektedir. Werther: "Bense Lotte'nin gözlerini arıyordum; ah gözleri bir ona bir diğerine bakıyordu! Ah bana! Bana! Yalnız başına, düş kırıklığı içinde önünde durup ona bakan bana, kesinlikle bakmıyordu!- Yüreğimle ona bin kez hoşça kal dedim! Ve o, bana hiç bakmadı" (Goethe,1995: 39) derken, Necib: "Fakat ah, niçin Suad'ın gözleri ondan, insafsız, zalim, kayıtsız bir ısrar ile kaçıyor; niçin öyle susuyor, söz söylerse bile iki manasız kelime ile bitiriyor, gülerse bile herkese gülüyordu?[...] Onun sözlerini dikkatle dinlediği, onun yüzüne bütün ruhunun hasretiyle baktığı halde onlarda hiçbir hususi mana bulamıyordu"(Rauf, 2000: 262) diye düşünerek, her iki âşık da belirsizlikten doğan sıkıntı ve ateş içinde yanıp kavrulurlar. Her iki kadının da toplumsal kuralların ve birinin eşine, diğerinin nişanlısına bağlı kalmak zorunda oluşunun verdiği kararsızlıkla bocalaması üzerine, Werther de, Necib de aşklarının karşılıklı olup olmadığı konusunda şüpheye düşerler. Bu duruma, Lotte'nin Albert'e, Suad'ın da Süreyya'ya ait olduğu fikri eklenince, âşık iki gencin umutsuzluk ve acıları dayanılmaz bir hal alır. Albert'in dönmesiyle, bir yüradan uyanır gibi olan Werther, arkadaşları Wilhelm'e yazdığı mektupta hissettiklerini acı ve öfke ile karışık bir dille yansıtır: "Albert döndü ve ben gideceğim; her açıdan ben ondan daha aşağı kalsam ve insanların en iyisi, en soylusu o olsa bile,

onu karşımda Lotte'deki bütün o kusursuzlukların sahibi olarak görmeğe dayanamazdım. –Sahibi!-Yeter, Wilhelm, damat geldi!” (Goethe, 1995: 44).

Necib de Werther'den çok farklı değildir; o da Süreyya'nın, Suad'la çok fazla ilgilenmese de, onun eşi olduğunun ve onunla aynı çatı altında yaşadığının farkındadır. Ve Suad'la geçirdiği mutlu dakikaların ne kadar kısa olduğu, mecburen bir yerde son bulması gerektiği ve en sonunda yine Suad'ın Süreyya ile baş başa kalacağı fikri aklına geldikçe, Suad'la kavuşmaları konusundaki ümitsizliği artar. Necib'in bütün bu kaygıları aşağıdaki cümlelerde verilmektedir: “Kendisi Suad'ın hayatında hiçbir şey, bir eğlence iken, Süreyya onun sahibi, amiri, kocası idi; onların hayatları birbirinin idi; o onu bakir ve masum almış, senelerce onunla yaşamıştı “(Rauf, 2000: 197).

Derin umutsuzluklar içinde çırpınan Werther ve Necib'in, zaman zaman sevdikleri, âşık oldukları kadınların, bir bakışı, tebessümü ya da bir tek sözü ile ayakları yerden kesilir ve âşktan sarhoş olurlar. Werther ve Necib için bu iki kadının da kendilerine karşı kayıtsız olmadığını, aşklarının bir karşılık bulduğunu görmek, Lotte ve Suad'ın onlara dünyaları bahşetmesi gibi bir şeydir. Çünkü ikisi de sadece aşkları ve sevdikleri kadınlar için yaşamakta ve onlar sayesinde ayakta kalmaktadırlar. Werther için Lotte'nin gözleri duygularını, ona olan aşkını yansıtan birer ayna gibidir. Ve o gözlerde gördüğü azıcık ilgi ve sıcaklık bile Lotte'nin kendisini sevdiğini düşünmesine yeter:

Hayır, kendimi kandırmıyorum! Siyah gözlerinde, bana ve yazgıma olan gerçek bir ilginin varlığını okuyorum. –o beni seviyor. Beni seviyor!... Beni sevdiğinden beri kendi gözümde nasıl bir değer kazandım, [...] İlk kez, ilk kez olarak tümüyle kuşkudan uzak bir sevinç duygusu benliğimin derinliklerini içten içe yakıp geçti. Beni seviyor! Beni seviyor! (Goethe, 1995: 40-127).

Böylece, Werther aşkının karşılıksız olmadığını düşünerek rüyalara dalar adeta. Lotte'nin kendisini sevme ihtimali bile onun âşktan sarhoş olmasına yetmiştir. Lukacs da Lotte'nin Werther'i sevdiği, yani Werther'in aşkının karşılıksız olmadığı fikrini destekler: “[...] Lotte'nin de Werther'i sevdiğini ve kendi duygu patlaması sonucu bu aşkın bilincine vardığını unutmamamız gerekiyor. Zaten felaketlere yol açan tam da budur. Lotte işinin ehli ve saygın bir adamla olan ilişkisine ve daha sonra da jevililiğine içgüdüsel olarak tutunan ve kendi duygularının farkına vardığında paniğe kapılıp geri çekilen bir burjuva kadınıdır” (Lukacs, 2011: 55).

Necib de, Suad'ın bakışları karşısında Werther'den farksızdır, en karamsar ve sıkıntılı anlarda bile Suad'ın gözlerinde gördüğü sevgi ve şefkat onu mest eder sanki: aşkının karşılıksız olmadığını gördükçe içi içine sığmaz; bastığı yeri görmeyerek, çamurlara bata çıka, Werther gibi rüyadaymışçasına ilerler sokaklarda:

Ve nihayet, artık gitmek icabettiğini karamsarlıkla görüp hasretle veda ederken, Süreyya'nın hala devam eden şikâyetleri arasında onun başını kaldırıp bozuk bir sesle: “Bütün bütün değil ya... Yine gelirler elbet...” dediğini işitti. Ve onun gözlerinin bir saniye, sözlerini sorar gibi, kendine baktığını hissetti. Ah bu gözlerdeki acı sual, bu yorgun ve zavallı gözlerdeki saf nur... Necib [...] kapıdan çıktığı zaman sendeliyordu. ‘Ah beni seviyor, seviyor!’ diye delice tekrar ederek çamurlara daldı. [...] ‘Ah o beni seviyor, seviyor!’ diye tekrarlayarak her düşüncesi bu sözlerle kesilerek yürüyordu; [...] Suad onu seviyordu, evet seviyordu, buna artık inanmıştı, işte hala gözünün önünde o nazarı duruyordu (Rauf, 2000: 188-190).

Bütün bu güçlü duygulara, aşklarının karşılıksız olmadığına inanmalarına rağmen, Necib de Werther de zaman zaman umutsuzluğa düşüp, aşkları konusunda çıkmaza girerler. Mutluluğun kendileri için imkânsız olduğunu düşünen iki adamın böyle zamanlarda yapabilecekleri tek şey vardır: kaçmak. Albert'le Lotte'nin yan yana olmasına bile katlanamayan Werther, yaşadığı aşkın umutsuz, girdiği yolun çıkmaz bir yol olduğunu anlar ve sevdiği kadını arkasında bırakarak kaçmaya karar verir:

Lotte ayağa kalktı. [...] 'Gitmeliyiz, zamanımız geldi,' dedi. -Elini çekmek istedi, ben bırakmadım.- 'Yine görüşeceğiz, birbirimizi bulacağız; bütün o gölgelerin arasında tanıyacağız birbirimizi. Gidiyorum,' diye haykırdım. 'İsteyerek gidiyorum, ama sonsuza dek gidiyorum demeye dayanamazdım. Elveda Lotte! [...] Yine göreceğiz birbirimizi,' diye devam ettim. [...] Ağaçlı yoldan uzaklaştı ikisi [...] yere kapanıp doyasıya ağladım (Goethe,1995: 64).

Aslında kentten tamamen ayrılmaya karar veren Werther bu durumu Lotte'ye açıkça söyleyemez. Bu yüzden, çift, bu ziyaretin Werther'in her zamanki ziyaretlerinden biri olduğunu düşünürler. Oysa Werther âşık olduğu kadına gizlice, ona hiçbir şey hissettirmeden veda ederek ayrılır kentten. Daha önce otobiyografik izler taşıdığını ifade ettiğimiz eserin bu vedalaşma sahnesi bile, Goethe'nin Charlotte Buff'a ve Kestner'e yazdığı mektuplarda anlattıkları ile birebir aynıdır. Goethe de kaçır gibi uzaklaşır Charlotte ve Kestner'den ve ikisi de farkında olmaz bu durumun tıpkı *Genç Werther'in Acıları*'nda olduğu gibi (Goethe, 1992: 36-37). Bu durum da Goethe'nin yaşadıklarını neredeyse hiç değiştirmeden kaleme aldığı gösterir. Georg Lukacs da Werther'in bu kaçışının, umutsuz aşkıdan kaynaklandığını vurgular: "Werther aşkının çözümsüz çelişmesini fark ettiğinden, günlük yaşamda, kendine sığınmak arar ve bir sefarette çalışmayı dahi kabul eder. [...] ancak bu girişiminde başarısız olduktan sonra Lotte ile trajik yeniden karşılaşması gerçekleşir" (Lukacs, 2011: 55). Zaten Lotte'den uzaktayken de onu bir türlü unutamayan, aklından çıkaramayan Werther, kendisinin çizdiği Lotte'nin silüeti ile avunur ve bir süre sonra bu ayrılığa daha fazla dayanamayarak geri dönecektir. İlginçtir ki "bu kaçış, çizilen Lotte resmi ile avunma ve nihayet geri dönüş, bütün ayrıntıları ile yine Goethe'nin kendisinin yaşadığı" ve eserine yansıttığı olaylardır (Bielschowsky, 1993: 304-305). Werther de, sevdiği kadını arkasında bırakır, fakat yine de tam anlamıyla kopamaz ondan, Lotte'yi ilk gün tanıdığı haliyle kendisine hatırlatacak, her kokladığında ona olan aşkını tazeleyecek bir hatıra da götürür yanında: " Giriş odasında iki-onbir yaş arası altı çocuk, güzel endamlı, orta boylu, kollarında ve göğsünde soluk kırmızı kurdelaları olan beyaz, yalın elbiseli genç bir kızın etrafında toplanmıştı" (Goethe,1995: 22) diyen Werther, doğum gününde Albert'ten aldığı hediye paketinin bu soluk renkli kırmızı kurdelalarla sarılı olduğunu fark eder:

Bugün doğum günüm ve sabah Albert'ten bir paket aldım. Henüz paketi açarken Lotte'yle tanıştığımız gün elbisesinde görmüş ve defalarca istemiş olduğum o soluk kırmızı kurdela gözüme ilişti. [...] görüyorsun işte! Nasıl da dileklerimi önceden sezebiliyorlar, [...] Kurdelayı binlerce kez öptüm, her nefesimde o birkaç mutlu, geri gelmez günün yüreğimi kabartan bahtiyarlıkların anısını duyumsuyorum (Goethe,1995: 22-58).

Albert'in gönderdiği bu pakette o kurdelaların bulunması bir tesadüf müdür, yoksa Albert Werther'in Lotte'ye olan aşkını farkedip, bu temiz ve umutsuz aşka saygı duymakta ve onu teselli edecek küçük bir armağan mı vermektedir Werther'e bilinmez. Fakat Werther, bu durumu, Albert'in bir önsezi ile kendisinin o kurdelaları istediğini hissettiği ve kendisine gönderdiği şeklinde yorumlar.

Benzer şekilde, Necib de aşkı konusunda ümitsizliğe düştükçe Suad'dan kaçma, uzaklaşma fikri gelir aklına:

O zaman artık her şeyin bittiğini, mutlak gitmek lazım geldiğini görüp harap oldu. Onu bir daha görememek azabı, onun kendisi için ne kadar yabancı, bağlarının ne ehemmiyetsiz olduğunu, Süreyya onun kocası olduğu halde kendisinin ne kadar uzak bulunduğunu görmek onu mahvetti; gözlerini dolduran yaşları göstermemek için: 'Elbette, elbette... Yakında...' diyerek döndü kaçtı (Rauf, 2000: 146).

Werther gibi o da tekrar geleceğinin sözünü vererek, Suad'a hissettirmeden kaçır gibi ayrılır yalından. Mehmet Törenek, "Necib'in Suad'a olan aşkında huzursuzluk ve saadetin içi içe" olduğunu söyleyerek, Necib'in bu nedenle Suad'ın yanında kalma ve ondan kaçma isteği arasında bocaladığını, zıtlıklar içinde kıvrandığını ifade eder (Törenek, 1999: 187).

Necib de Werther gibi Suad'dan kaçır, ama ondan büsbütün ayrı kalmaya dayanamaz, ona hayat verecek, Suad'a olan aşkını ayakta tutacak, umutsuzluğuna çare olacak bir şeye ihtiyaç duyar. Ona sevdiği kadını, onun kokusunu anımsatacak bir eşyasını, Suad'ın eldivenini de beraberinde götürür giderken:

[...] Tarabya'ya kadar gidip dönmek için çıkıyorlardı. Necib yalnızca inerken piyanonun üstünde Suad'ın şemsiyesiyle eldivenlerini gördü; bir anda bu eldivenlerde onu koklamak isteğini gerçekleştiremedi ve titreyerek eğildi, bunları ağzına götürdü; [...] bu güzel koku işte şimdi elinde idi [...] Bir an oldu ki bunları alıp saklamanın ne büyük bir saadet olduğunu acı bir hasretle düşündü ve bir cinayet işliyormuş gibi titreyerek, sapsarı, bunların birini cebine soktu (Rauf, 2000: 141-142).

Necib de Werther gibi, eldiveni sevdiği kadından bir parça, onu hatırlatacak bir hatıra olarak düşünür. Suad'a kavuşamıyorsa, hiç olmazsa ona ait bir eşyayı, onun dokunduğu kullandığı, üzerinde izlerini taşıyan bir eşyayı yanında götürmeyi arzular. Fakat eldiveni bile "bir cinayet işliyormuş gibi titreyerek", suçluluk içinde ve utanarak alır.

Werther ve Necib'in aşkları konusundaki kararsızlıklarını, zaman zaman duydukları pişmanlığı tetikleyen, onları umutsuzluğa sürükleyen bir başka etken de Werther'in Albert'e, Necib'inse Süreyya'ya olan yakınlıkları ve insan olarak onlara duydukları saygıdır. Bu nedenle, Werther de Necib de bu iki adama haksızlık ettiklerini düşünerek yaşadıkları aşktan pişmanlık duyarlar bazı anlarda. Werther şaşkıncu bir şekilde Albert'i sevdiğini söyler:

İyi yürekli, sevimli bir adam, ondan hoşlanmamak elde değil. [...] Bana karşı iyi niyetli, [...] hiçbir zaman, keyifsizlikten kaynaklanan kırıcı bir davranışla mutluluğumu bozmuyor ve beni içten gelen bir arkadaşlıkla kucaklıyor; Lotte'den sonra dünyada en çok sevdiğim varlık odur! (Goethe, 1995: 44-46).

Albert'e karşı duyduğu bu yakınlık ve sevgi, Werther'in aşkından dolayı suçluluk duymasına sebep olur. Necib ise Süreyya ile akraba olduğu için, Werther'den daha da güç durumdadır. En yakın arkadaşının, akrabasının karısını sevdiği için derin bir pişmanlık ve ihanet duygusu içindedir Necib. Hiçbir şeyden haberi olmayan Süreyya'ya acıyarak bakar:

Ve zavallı Süreyya, habersiz, saf, hep bunları yükleniyordu, değil mi? [...] Lakin onun [Necib'in] bir kabahati yoktu. İşte Suad'a annesi gibi hürmet ediyor, işte Süreyya'yı kardeşi gibi seviyordu; o kendi ruh temizliğine dilediğince hükmeden pislige karşı köpürüyordu. [...] Bir dostunun karısını seviyordu, kendine aile kucağını, bir kardeşine açar gibi dostça açmış altın kalbli bir dostun karısını! (Rauf, 2000: 117-172).

Kendisine bunca iyilik edip, evini açmış olan Süreyya'ya hıyanet etmiştir. Bu nedenle içi bir an olsun rahat değildir. Tek bir günü, kendini, aşkını sorgulamadan geçmez. Bir an olsun aşkını; hiçbir şeyi, hiç kimseyi düşünmeden doyasıya yaşayamaz. Hep bir kurt vardır içinde, gizliden, içten içe onu kemiren.

Her iki adamın aşkları konusunda umutsuzluğa düşmelerinde, âşık oldukları kadınların rolü de büyüktür. Nasıl Werther ve Necib, Albert ve Süreyya'yı düşündükçe aşklarından dolayı rahatsız olup pişmanlık duyuyorlarsa, Lotte ve Suad da bağlı oldukları iki insanı düşünerek, aşklarından vazgeçme noktasına gelirler. Lotte, Albert'e bağlı olduğunu açıkça söyler Werther'e: "Albert kim? Eğer bunu sormam bir küstahlık olmayacaksa," diye sordum Lotte'ye. [...] 'Niye yadsıyayım kil' dedi. [...] 'Albert çok iyi yürekli bir insan ve ben onunla nişanlı sayılırım'" (Goethe, 1995: 27). Werther en başından beri, daha Lotte ile tanışmadan onun nişanlı olduğunu duymuştur ve ilk önceleri umursamaz bu durumu. Fakat Lotte'nin de Albert'ten ayrılamayacağını anlamasıyla umutsuzluğa doğru sürüklenmeye başlar her geçen gün.

Suad da Lotte gibi eşine bağlılığını devam ettirmek zorundadır. Fakat Süreyya'dan çekindiği için değil, yine kendi ince ruhluluğundan, iyi yürekliliğinden kaynaklanır onun arada kalışı ve umutsuzluğu:

Fakat Süreyya,o, Süreyya ne olacaktı? Ondan korktuğu için değil, onu yalnız, bedbaht görmeye tahammül edemediği için mahvoluyordu. Hep verdiği kararların böyle umulmadık bir darbe ile karmakarışık olduğunu gördükten sonra artık kararına inanmıyor, hatta karar veremiyor, hangi şey ile hayatını düzenleyeceğini şaşırıyor, 'Tereddüdümün, zaafımın cezası...' diye kendini suçluyordu (Rauf, 2000: 312-313).

Böylece, Necib gibi Suad da Süreyya'ya karşı sorumlu hisseder kendini, ondan ayrılırsa, Süreyya'nın ne hale geleceğini, hayatının nasıl bir hal alacağını düşünerek, kararsızlık içinde ne yapacağını bilemez. Bu durum da yine, Necib'e yansır ve o da suçluluk ve pişmanlık duyar Süreyya'yı düşündükçe, tıpkı Werther'in yaşadığı gibi.

Karakterlerin ruh hallerinin sonbahar mevsiminde değişip solan ve çürüyen doğa ile özdeşleştirilmesi, her iki romanda da onların içine düştükleri aşkın umutsuzluğunu ve bu umutsuzluktan doğan karamsarlığı belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. *Genç Werther'in Acıları*'nda, 4 Eylül tarihli mektubunda kendisini doğa ile özdeşleştiren, romanın sonuna doğru umutsuzluğu artan ve karamsarlığa boğulan Werther'dir: "Evet, gerçekten. Nasıl doğada sonbahar oluyorsa, kendi içimde ve kendi çevremde de sonbahar oluyor. Yapraklarım sararıyor, çevremdeki ağaçların yaprakları döküldü bile" (Goethe, 1995: 83). Böylece, doğa ile kendisi arasında bir bağ kuran Werther, ne kadar çaresizlik ve acı içinde olduğunu, kendisi içinde yaprak dökümü vaktinin geldiğini, kısacası umutsuzlukla kötü bir sona doğru sürüklendiğini vurgulamaktadır.

Eylül'de ise bu defa Necib değil de, Suad'dır Werther ile benzer duyguları paylaşan. Süreyya'nın Eylül ayı ile ilgili sözü üzerine, sanki bir uykudan uyanan Suad, kendi çektiği sıkıntıların, kendisinin de Eylül ayında solmaya başladığının farkına varır:

Buna sonbahar demişler!... [...] Malum ya, Eylül hüzün ve yas ayıdır. Bu söz üzerine Suad'a, hayatının bu çağı, ömrünün, kadınlığının Eylül gibi geldi. Eylül!... [...] Bir senedir onu harap eden endişelerin, acıların ne olduğunu artık iyice anlıyor: 'İşte benim Eylül'üm!' diyordu. [...] Artık uyanmış, tabiatın ruhunu görüyordu; yaprakların nasıl sararmış, birçoğunun düşüp çamurlarda çürümüş olduğunu görüyor[du]; [...] İşte yağmur, işte kış her şeyi çürütüyordu (*Rauf, 2000: 204-205*).

Nasıl Werther solan, değişen doğada kendisini ve kendi sonunu görüyorsa, Suad da Eylül ayının kendi hayatının sonbaharı olduğunu düşünür. Onun hayatı da bu yapraklar gibi solmakta ve hatta çürümektedir. Her iki karakterin de sonbahar mevsimi ile özdeşleştirilmesi, umutsuz aşklarının bir göstergesi olduğu gibi; sonbaharın simgelediği, yaprak dökümü ve ölüm unsurlarına da dikkati çekmekte ve böylece aşklarının ölümle bitecek sonuna da işaret etmektedir.

Nitekim Werther de, Necib de ucu sonu görünmeyen, sıkıntı ve belirsizliklerle dolu bu aşklarına tek bir çözüm görürler: Ölüm. İki adam da kaçmayı deneseler de, sevdikleri kadınlardan bir türlü ayrı kalamazlar. En sonunda yine onların yanında, yakınında bulurlar kendilerini. Ama bunca engel varken, hele bir de çok sevdikleri iki adam Albert ve Süreyya varken arada, aşklarına asla gerçekten kavuşamayacaklarını bilirler. Törenek, *Eylül* romanındaki aşkın imkânsızlığını vurgulayarak "Eylül'deki aşk da vuslatla neticelenmez. Aradaki engelleri ortadan kaldırmayı göze alamayan iki aşığın karşılıklı anlaşmaları, birbirlerini seveceklerine söz vererek yaşamaya devam kararları ile sona erer" der (Törenek, 1999: 189). Necib yaşamaya devam etmek için karar almış olsa da, Werther'in de Necib'in de ara ara aklını kurcalamaya devam eder ölüm fikri. Ölümün her iki romanda da sık sık vurgulanması, her iki aşkın da sonuna işaret eder gibidir:

Yüz defa, elime bir bıçak alıp sıkışan yüreğimi soluklandıracaktım. [...] bir kan damarı açmak istiyorum, bana sonsuz özgürlüğü verecek. [...] Karar verildi Lotte, ölmek istiyorum [...] Korkunç bir gece geçirdim ve ah, bana iyide geldi. Kararımı kesinleştiren, belirleyen bu gece oldu: ölmek istiyorum! [...] ve nihayetinde bu en son düşünce, sarsılmaz ve tamamlanmış biçimiyle belirdi: ölmek istiyorum!... Yatağıma uzandım ve sabah, uyanışımın dinginliğinde, aynı düşünce hala oradaydı, güçlü bir biçimde yüreğimde yer etmişti: ölmek istiyorum!.. (*Goethe, 1995: 77-113*).

Ölmeyi roman boyunca sık sık düşünen Werther, romanın sonuna doğru kararını vermiştir, umutsuz aşkına çare olabilecek tek şey vardır, o da ölüm. Bu nedenle de hayatına kendi eliyle son vermeye, yani intihar etmeye karar verir. Ve roman Werther'in, Lotte tarafından silinmiş olan silahla intihar etmesi ile son bulur. Goethe *Yaşamımdan Şiir ve Hakikat* adlı yapıtında "intihar motifinin her dönemde tartışılan, evrensel bir motif" olduğunu ifade eder (Goethe, 2009: 609). Benzer şekilde, Mehmet Törenek de, "intihar motifinin çok sık olarak aşk teması ile birlikte eserlerde yer aldığı" vurgular (Törenek, 1999: 190). Oysa *Eylül*'de, *Genç Werther'in Acıları*'ndan farklı olarak sadece Necib değil Suad da sık sık ölüm fikrini aklına getirmesine rağmen, onların ölümün romanın sonunda beklenmedik bir şekilde gerçekleşir. Aşağıdaki alıntıda Suad ve Necib'in içinden çıkılmaz bir hal alan umutsuz aşkları sonucunda ölmeyi arzuladıkları görülür:

[Suad] karamsarlık ve ümitsizliklerle artık ölümden başka bir şeye sığınamayacağını anlıyordu. [...] Evet artık ölmek istiyordu, madem ki her şey bitmişti, madem ki her şey bu derece bitmişti, artık ölecekti. [...] [Necib] evvela bu fikre tutkun oldu, ne olursa olsun onun önünde kendini öldürecek. [...] [Suad da] 'Hiç olmazsa beraber ölmekte mi yoktu?' [diye düşünüyordu]. (Rauf, 2000: 272-324).

Gariptir ki, Suad'ın "[Kavuşamıyorsak] Hiç olmazsa beraber ölmekte mi yoktu?" düşüncesi romanın sonunda gerçek olur ve konakta çıkan yangında, içeriden çıkamayan ya da bilerek çıkmayan Suad'ı kurtarmak için giren Necib de onunla birlikte çöken evin enkazı altında can verir. Werther öbür dünyada Lotte'ye kavuşacağını düşünerek intihar ederken, Necib ve Suad'ın birlikte ölmeleri de aynı şekilde bu dünyada olmasa da öbür dünyada kavuştukları şeklinde yorumlanabilir.

6. Sonuç

Daha önce de belirtildiği gibi Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi alanında yapılan bir çalışmada amaç bir ulusun edebiyatının diğerine üstünlüğünü kanıtlamak değildir. İki farklı ulusun kültürü içinde gelişen edebiyatlar arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ve bunların sebeplerini araştırıp ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda, Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* ve Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı eserleri etki, etkileşim ve analogi kavramları üzerine temellendirilerek karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Eserlerin, umutsuz aşk izleği çerçevesinde metne dayalı yöntemle karşılaştırıldığı bu çalışmada, farklı dönemlerde ve farklı kültürlerde işlenmiş olan bu izleğin bazı farklılıklar göstermekle birlikte temelde her iki eserde de aynı kaldığı tespit edilmiştir. Bu sonuca varılırken iki eserde işlenen umutsuz aşk izleği söz konusu eserlerdeki aşk üçgeni bağlamında, bireylerin birbirine karşı olan hisleri ve tutumları çerçevesinde incelenmiştir.

İki eser, daha önce etkileşim sürecinde önemli kavramlar olarak sözü geçen "verici" ve "alıcı" kavramlarına göre değerlendirildiğinde, Goethe'nin eserinin, daha önce yazılmış olduğundan verici; Mehmet Rauf'un eserinin ise Goethe etkisinde yazılmış alıcı eser olduğu belirlenmiştir. İki eser arasındaki bir asırdan fazla zaman farkına rağmen Mehmet Rauf'un, Goethe'nin eserindeki izleği birkaç küçük farklılık dışında neredeyse birebir işlediği ortaya konmuştur. Çalışmada incelenen iki eserden yapılmış bazı alıntılar arasındaki benzerlik dikkat çekici olmakla birlikte, roman türünün bizim edebiyatımıza Batı edebiyatından yapılan tercüme eserlerle girdiği düşünüldüğünde, bu benzerliğin kültürler ve edebiyatlar arası bir etkileşimin sonucu olduğu söylenebilir. Bu bağlamda bu çalışmanın, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'ne katkısı, işlenen umutsuz aşk izleğinden hareketle farklı uluslara, dönemlere ve kültürlerle ait edebiyatlar ve edebî eserler arasında edebî ve kültürel anlamda gerçekleşebilecek etkileşimi göstermek yönünde olmuştur.

Mehmet Rauf'un Goethe'ye olan hayranlığı ve iyi bir Goethe okuru olduğu göz önüne alındığında, iki yazarın eserleri arasında sadece tematik açıdan değil; metinlerarasılık açısından da benzerlikler bulmanın mümkün olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, *Genç Werther'in Acıları* ve *Eylül* romanları üzerine yapılmış olan bu çalışma sırasında, iki eser arasında metinler arası bir karşılaştırmanın farklı bir araştırma ve çalışma konusu olabileceği de gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Aydın, K. (2008). *Karşılaştırmalı edebiyat: günümüz postmodern bağlamında algılanışı*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Aytaç, G. (2009). *Karşılaştırmalı edebiyat bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aytaç, G. (2010). *Goethe. fikir mimarları dizisi-5*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bielschowsky, A. (1992). *Goethe: hayatı ve eserleri*. (Çev. M. Ş. Önay). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Coşkun, E. (1976). *Mehmet rauf*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Eckermann, P. J. (2004). *Goethe ile konuşmalar III*. (Çev. H. Yılmaz). Ankara: Hece Yayınları.
- Goethe, J. W. (1992). *Seçme mektuplar cilt III*. (Çev. M. Togar). İstanbul: Can Yayınları. (Özgün çalışma 1788-1832)
- Goethe, J. W. (1995). *Genç Werther'in acıları*. (Çev. Ülner, N.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Goethe, J. W. (2009). *Yaşamımdan şiir ve hakikat*. (Çev. Kahraman, M.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kaufmann, W. (2011). *Goethe*. (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Lukacs, G. (2011). *Goethe ve çağı*. (Çev. F. B. Aydar). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Moran, B. (2000). *Türk romanına eleştirel bir bakış. Cilt I*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, F. (2002). *Yüzyılın yüz romanı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Öztürk, K. (1998). Edebiyatlar arası etkileşim. (Ed. Ali Osman Öztürk), *Karşılaştırmalı edebiyat araştırmaları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Rauf, M. (2000). *Eylül*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Rauf, M. (2008). *Edebi hatıralar*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Soysal, R. (2008). Eylül ve aşk, *K Dergisi*. Ocak: 68-70.
- Tarım, R. (2000). *Mehmet rauf: hayatı ve hikâyeleri üzerine bir araştırma*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tekin, M. (2012). *Roman sanatı: romanın unsurları I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tekşan, M. (2011). *Karşılaştırmalı edebiyat bilimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Tepebaşı, F. (1998). G. werther'in acıları ve dokuzuncu hariciye koğuşu üzerine bir deneme. (Ed. Ali Osman Öztürk), *Karşılaştırmalı edebiyat araştırmaları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Törenek, M. (1999). *Hikâye ve romanlarıyla mehmet rauf*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.